

Kauno menininkų namų profesionalaus
meno žinių portalas

Kosakovskių šviesa Ukmergėje neblėsta

Šių metų liepos 3–6 d. Ukmergėje vyko tarptautinis fotografijos pleneras „Fotoodė grafiui Stanislovui Kazimierui Kosakovskiui“, skirtas paminėti 180-osioms grafo Stanislovo Kazimiero Kosakovskio gimimo metinėms, subūręs fotomenininkus ir fotografijos mėgėjus iš Lietuvos, Ukrainos bei Lenkijos. Plenero idėją nuo pat pradžių geranoriškai palaikė, o vėliau ir į jo eigą aktyviai įsitraukė paprastumu, nuoširdumu visus pavergęs paties grafo proanūkis fotomenininkas, tapytojas Pavelas Šanaica Kosakovskis (Pawel Szanajca-Kossakowski) su žmona Anira Wojan (Anira Wojan) ir dukromis.

KOSAKOVSKIŲ ŠVIESA UKMERGĖJE
NEBLĖSTA

EGLĖ GRIGALIŪNAITĖ: „SCENOJE BANDAU
BŪTI GYVOMIS AKIMIS PARTNERIU“

LEIDĖJA AIRA NIAURONYTĖ APIE MIRUSIĄ
„AUTORIAUS MIRTĮ“

JUOZO BUDRAIČIO PARYŽIUS

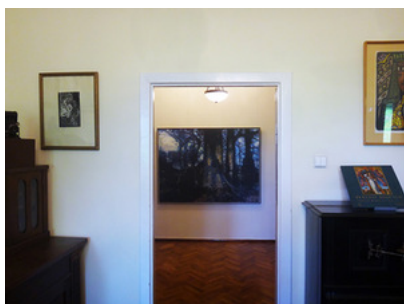
Kaip ir kiekvienas meno kūriny, gyvenimas pareikalauja, kad apie jį mąstytum. Albert Camus
(1913–1960) prancūzų-alžyriečių filosofas ir rašytojas, egzistencializmo atstovas

DAILĖ

Kitokia istorijos rekonstrukcija 0

Remigijus Venckus

www.kamane.lt, 2016-06-17

Dažnai mąstau, kas man yra atmintis, istorija, laikas ir erdvė; ką bendro turi šios visos skirtingos sąvokos? Dar prieš gerą dešimtmetį kiekvienoje skaitomoje knygoje pieštuku braukiau šiuos žodžius ir jų paaiškinimus. Vis labiau bandydamas prisirišti prie tikrojo atsakymo, šandien žvelgiu į gausybę savo esė ir mokslo straipsnių. Tai yra svarstymai ne apie meną ir kultūrą, bet būties kategorijų – atminties, istorijos, laiko ir erdvės – nuolatinė verifikacija.

Paskutiniuoju metu taip pat svarstau, ar ne per retai mąstome apie save, pasitelkdami būties kategorijas? Ar tikrai galvojame apie savąją tapatybę, apie mus supančią kultūrą? Ne būtinai žodžiais, bet ir vizualaus meno kūriniams dažnai centrinė pozicija atitenka atminčiai, istorijai, laikui ir erdvei. Taip nutinka dėl meno pirminės paskirties. Jo tikslas – atitraukti žmogaus būtį nuo pilkos kasdienybės ir suteikti reikšmę atvaizduojant (pagražinant, sukeičiant) daiktus bei jų ryšius su žmogumi.

Skatinamas visų šių svarstymų ir klausimų virtinės, apžiūrėjau perspektyvaus lietuvių tapytojo Petro Lincevičiaus parodą-projektą „Žemė“. Nuo 2016 m. balandžio 22 d. iki rugsėjo 30 d. kūriniai yra eksponuojami Vinco Mykoliaičio-Putino memorialiniame bute-muziejuje (Tauro g. 10-3, Vilnius).

P. Lincevičiaus paroda-projektas nėra įprastas kasdienis reiškinys. Ją verta apžiūrėti ir apmąstyti dėl tapybos ir piešinių

dėmės su ekspozicijos aplinka. Šiuo atveju memorialinis butas tampa ne vien istorijos dokumentu, bet ir nauju meno kūriniu. Tai netiesiogiai nurodo net paties dailininko idėjos paaiškinimas raštu: „Kiekvieną kartą lankydamasis kieno nors namuose, virtusiuose muziejuose, ir apžiūrinėdamas ekspoziciją, pirmiausia dėmesį atkreipiu į ten esančius paveikslus. Taip nutiko ir pirmą kartą apsilankius V. Mykoliaičio-Putino memorialiniame bute. [...] pasigedau paveikslų, kuriuose būtų nutapyta jo gimtinė. Iš V. Mykoliaičio-Putino kūrybos žinant, kokia svarbi jam buvo gimtinė ir jos aplinka, nusprendžiau bent kuriam laikui šį tarpą (tai tik mano asmeninė nuomonė) užpildyti. Kad tapomi paveikslai būtų arčiau tiesos, laikinai apsigyvenau V. Mykoliaičio-Putino gimtojoje sodyboje. [...] Sodyboje ieškojau to, kas yra išlikę iš laikotarpio, kai čia gyveno pats rašytojas, bei kaip laikui bėgant ši sodyba kito. V. Mykoliaičio-Putino gimtąją sodybą-muziejų ir memorialinį butą-muziejų būtų galima traktuoti kaip susijusius ir tuo pačiu atskirus, daugialypius tekstus. Memorialiniame bute-muziejuje eksponuojami tapybos darbai, piešiniai ir užrašai – vieno iš tekstų atskirų sakinių parafrazės, kurios sumažina abiejų tekstų atskirtį“ (P. Lincevičiaus elektroninis laiškas R. Venckui, 2016-05-04).

Taiklus ir gana jausmingas parodos-projekto aprašas man ilgai nedavė ramybės. Beveik mėnesį kasdien mąstydavau apie kūrinių reikšmę ne tik autoriui, bet ir lietuvių puoselėjančiam žmogui. Manau, jog tapybos ekspozicija, įrengta memorialiniame bute, kaip tik laiku kvestionuoja liuanistikos diskursą (tautinę savimonę, asmens tapatumą, dabartinės vietos ir erdvės santykį su tautos istorija, nacionalinės literatūros paveldą ir jo žinojimą). Šiandien, esant kritinei demografinėi padėčiai, netvirtos pilietinės visuomenės jausenai ir emigracijai, dailininko P. Lincevičiaus kūriniai subtiliai „nukreipti“ į kiekvieną iš mūsų (stebintį ir besimėgaujantį kūriniams). Paveikslai pasakoja ne tiek apie rašytojo V. Mykoliaičio-Putino literatūrinį diskursą, bet kiek apie kiekvieno iš mūsų (piliiečio) lietuviškumą.

Taip pat turiu paminėti, kad ši paroda-projektas iš dalies atliepia ir paties rašytojo požiūrį į meną, kurį puikiai išanalizavo menotyrininkas-rašytojas Alfonsas Andriūškevičius. V. Mykoliaičio-Putino kritiniuose tekstuose pabrėžiama, neva menininko idėjos kyla iš savosios praktikos, santykio su kūrybos specifika, kitomis kultūros sritimis bei nacionalinių vertybių reikšmėmis (Andriūškevičius, A. (1989). *Grožis ir menas lietuvių estetikoje 1918–1940*. Vilnius: Mintis, 78).

P. Lincevičiaus parodą dera vadinti prarastos atminties rekonstrukcija, savosios kilmės kartotiniu ieškojimo gestu. Neperkrautos kompozicijos, minimalia spalvine gama ir taikliais potėpiais atvaizduoti bei lengvai atpažįstami daiktai / objektai taip pat sugestijuoja lietuvišką „pritemdytos spalvinės gamos“ tapybos tradiciją. Vaikštant po rašytojo butą, atrodo, kad P. Lincevičiaus paveikslai sustiprina kvėpavimą kito laiko ir erdvės oru. Vaizduotė skatina apmąstyti tai, ko jau nebėra, kas „paaukota“ praeičiai, taip pat ir užmarščiui. Manau, kad P. Lincevičiaus atliktą istorijos rekonstrukciją yra sėkminga, nes visi kūriniai atrodo kaip iš anuomet, iš V. Mykoliaičio-Putino jaunystės, o gal net jo romanų laikmečio.

Kadangi P. Lincevičiaus sumanymą laikau ne tik istorijos rekonstrukcija ar jos (istorijos) arsenalo papildymu naujais duomenimis, bet ir istorijos ekologijos gestu, todėl neįkyrus, bet dėmesį patraukiantys daiktai, aptiktų rašytojo žemėje, atvaizdai piešiniuose mane skatina prisiminti anksčiau girdėtą filosofo Alvydo Šliogerio frazę. Paklaustas, kas yra Tėvynė, filosofas atsakė, kad Tėvynė – tai mano šuo prie būdos, tai kiemas, kuriame vaikštai, kaimynai, kuriuos sutinku, tai gatvė, kuria kiekvieną dieną grįžtu namo (*citata nepažodinė* – R. V. pastaba). Tėvynė – tai viskas, ką aprėpia kasdienė akis iki pat horizonto, tai viskas, kas saugu ir sava.

Šiuo atveju drįstu konstatuoti, kad visa tai, ką dailininkas pavaizdavo ir siejo su „Žemės“ reikšme, gali būti pavadinta Tėvynės vardu. Žvelgdamas į nutapytas kaimiškas sodybas, sodrius ir sunkius vakaro debesis, aš ir pats pradėdau prisiminti vaikystėje išgyventą vieną stipriausių Tėvynės pajautų. Puikiai prisimenu kvėpiančią drėgną vėlyvo rudens žemę, kurią Motinos ir Tėvo rankos braukė nuo rudeninio bulvių derliaus. Žemės kvapas tampa vis aitresnis ir aitresnis, jis smelkiasi į mano atmintį kartu su

bulviakasį lydinčia prietama.

Taigi mano prisiminimas, išdėstytas ankstesnėje pastraipoje, rodo, kad P. Lincevičiaus kūriniai – tai ne bandymas rekonstruoti rašytojo Tėvynę / Žemę, bet noras pažadinti individualių kiekvieno žiūrovo prisiminimą apie savo šaknis, t. y. rekonstruoti savąją istoriją.

P. Lincevičiaus kūriniai nurodo į meno individualumą, savitumą ir į asmenišką kūrėjo pokalbį su kiekvienu žiūrovu. Visa tai nesvetima ir pačiam V. Mykolaičiui-Putinui. Anot rašytojo, menas yra asmeniškasis, kuriamas estetizuojant išgyvenimus, išraiška veikia kartu su efektingu įspūdžiu. Grožio kategorija meną jungia su kitomis žmogaus kultūros sritimis. Menui svarbus įkvėpimas ir intucija. Nors žmogaus kūryba turi reikalą ne su absoliučiais dalykais, o su reliatyviais, vis dėlto menas lemia nacionalinę savimonę (žr. ten pat, p. 84–91).

Rekonstruojant istoriją, atsigręžiama į sąmonės istoriją ir jos vietą plačiame pasaulyje. Beje, sąmonės istorija nėra be priežasties ir pasekmės. Ji kuria ateities sistemą, o P. Lincevičius, plėtodamas istorijos rekonstrukcijos projektą, tarytum užpildo tarpą, kuris yra tarp buvusio, prarasto ir net esamojo laiko. Meno kūrinio galia slypi laiko / laikų suliginimo ir suskaidymo sėkmėje. Meno kūryba rodo, kad ne tik laikas, bet ir erdvė susijusi su imanentiniu pasauliu, reiškiamu žodžiais „ten“ ir „anuomet“. Per meno kūrinį grąžinami daiktai ir užpildomas jau nebeegzistuojantis „ten“ ir „anuomet“. Šiuo atveju laikas ir erdvė pradeda įgauti aktualų žaidimą net V. Mykolaičio-Putino memorialiniame bute. Čia atminties tuštumos užpildomos daiktų atvaizdais iš „ten“ ir iš „anuomet“. Tačiau tikrieji daiktai neegzistuoja, juos keičia, kaip pasakytų prancūzų filosofas Jacques Derrida, nei gyvos, nei mirusios „šmėklos“ (žr. Derrida, J. (2012). *Specters of Marx*. New York, London: Routledge). „Šmėklos“ persekioja mus, jos užpildo laiko tarpus, atsirandančius tarp to, kas jau suvokiama kaip neegzistuojantis ir galbūt užmarštin nugrimzdęs pasaulis, ir tarp to, kuris dar jaučiamas taktiliškai.

Tad P. Lincevičiaus parodoje į vieną „atomą“ sukabinamas buvęs, galėjęs būti ir esamasis laikas. Šis sukabinimas mane intuityviai verčia prisiminti Nobelio premijos laureato rašytojo José Saramago frazė romane „Evangelija pagal Jėzų Kristų“: Tik Dievui nesvarbus laikas, nes jis ir yra laikas (*citata nepažodinė – R. V. pastaba*; žr. Saramago, J. (2010) „Evangelija pagal Jėzų Kristų“. Kaunas: Kitos knygos).

Taigi, pasikartosiu, apie laiko svarbą žmogui, piliečiui, tautos atminčiai ir išlikimui byloja dailininko plėtojamas istorijos rekonstrukcijos gestas. Laiko ieškome paveiksluose, tarsi savo pačių prisiminimuose. Kadangi paveikslai tik kvestionuoja dokumentinį prisiminimų tapatumą, bet nėra tikrieji V. Mykolaičio-Putino prisiminimai, todėl, keliaudami laiku (t. y. mintimis per paveiksluose atpažintus daiktus ir jų erdves), mes nesame įpareigoti patirti savitą praeities erdvėlaikį. Kūryba skatina patirti kaitą, kurioje viskas kinta, net mes – žiūrovai.

P. Lincevičiaus įvykdyta istorijos rekonstrukcija – tai (ne)tikrovės dialektikos forma. Išėjęs iš V. Mykolaičio-Putino memorialinio buto ir atitraukęs žvilgsnį nuo dailininko paveikslo, panyru į dabartinės kultūros info-techno-sferą, kuri mane verčia klausti apie tai, kas yra asmeniškasis ir viešasis, ką galima reprezentuoti, o ko ne, kas nusėda istorijoje, o kas nublunka. Viena vertus, P. Lincevičius reprezentuoja tą tikrovės vaizdą, kuris neva priklausė V. Mykolaičiui-Putinui ir nebuvo dar taip intymiai eksponuojamas muziejaus erdvėje. Galiausiai, sugrąžindamas į apžiūrai skirtą sceną rašytojo „Žemė“, P. Lincevičius tapybos kalba prabyla ir apie savo išgyvenimus. Toks kultūros tekstas tekste intuityviai leidžia mąstyti net apie šiuolaikinę virtualią info-techno-sferą, kurioje medijos simuliuoja vertybes ir formuoja naują jų hierarchiją arba leidžia labai greitai atverti tikrąsias, pamatines istorijas. P. Lincevičiaus paveikslai – tai kaip kelionė laiku, kurią daug dažniau lyg klampinančią masę siūlo dabartinės medijos. Bet man žavu tai, kad dailininkas, pasitikėdamas tradicinės medijos (tapybos) galia, eksponuoja paveikslus memorialiniame bute tarytum kitu adresu pasiekiamus erdvėlaikius. Tad lyg dabartinių medijų kuriamoje info-techno-sferoje mes keliaujame į ten, kur jau kažkas būta arba galėjo būti.

